

מניפסט ה- 12 לספטמבר

בחזרה לאדריכלות חברתית

ה- 11 לספטמבר ייזכר כתאריך היסטורי גם בתולדות האדריכלות. האדריכלות שלאחר ה- 11 בספטמבר צריכה להיות אחרת, אדריכלות של מפנה, לאחר שלושה עשורים בהם עסקה בעיקר בנושאים של סגנון, צורה ואידיאות פילוסופיות. העולם ב- 12 לספטמבר גילה חבלי ארץ חדשים על פני כדור הארץ אשר התעלם מקיומם בעבר. גיאוגרפיה חדשה המאכלסת בתוכה קהילות רבות ותרבויות מגוונות, המבקשות לממש שאיפות ומאווים אנושיים ולהיות חלק מהעולם המתפתח ומהגלובליזציה אשר פסחה עליהם או לפחות הקצתה להם תפקיד שולי בתוכה.

על פי תחזיות ארגונים בינלאומיים בתוך שני עשורים למעלה מ- 50% מתושבי כדור הארץ יעברו לגור בתוך העיר, האדם יהפוך לייצור אורבני. בעשורים האחרונים הוקמו אלפי ערים חדשות, לעיתים מזומנות בלא תכנון מוקדם ובלא כוונה מסודרת. כמו כן, תחזיות קובעות שלמעלה מ- 22 ערי ענק - מגלופוליסים עתידים להיווצר בתוך 20 השנים הקרובות. בכל עיר כזו יתגוררו למעלה מ- 10 מליון תושבים. למעט הערים טוקיו וניו-יורק כל ערי הענק הללו עתידות להיות ערים עניות ובלתי מפותחות. זוהי תחזית קודרת ומאיימת על שלום העולם ועל התרבות האורבנית כפי שאנו מכירים אותה. כבר היום ערים כמו קרצ'י, לגוס, כלכותה ואפילו קהיר הם ערים על סף קטסטרופה אנושית. תופעת העיור המואץ תלך ותחמיר ואנו צפויים להפצה עולמית של תרבות עוני והזנחה, חולי ובערות שלא ידעו קודם.

אירועי ה- 11 בספטמבר הביאו את חומרת המצב למרקעי הטלוויזיה. הקהילה הבינלאומית מודעת היום יותר מאי פעם, שלא ניתן להתעלם מהמצב ומתוצאותיו ההרסניות.

הגלובליזציה כפי שנוסחה בסוף המאה ה- 20 איבדה את תוקפה. העולם המערבי לא יכול לראות את עצמו כבעליו הבלעדיים של משאבי הטבע של הגלובוס ואיננו יכול להמשיך להשתמש באוכלוסיות עניות בעולם לקידום ענייניו הצרכניים והתרבותיים.

העולם זקוק ל"מיסיונריות גלובלית אחרת". מיסיונריות חברתית שבמרכזה הפצת ידע וטכנולוגיה ולטובת כלל תושבי כדור הארץ, הפצת הידע והטכנולוגיה מתוך נדיבות לב וגדלות רוח ומתוך הרצון להביא ליותר חופש ותקווה, הפצת ידע ביצור המוני של מזון ותרופות, הפצת ידע בבניית דיור ותשתיות וליווי וסיוע בהקמת מיזמים חינוכיים וקהילתיים באזורים המרוחקים וחסרי האמצעים ברחבי הגלובוס, זהו תמצית הרעיון של הגלובליזציה של מחר, גלובליזציה שלאחר ה- 11 בספטמבר, גלובליזציה שיש עמה פיוס, תקווה ושלוש.

בתוך תנועת המפנה הגלובלית האדריכלות צריכה לחזור לשורשים ולהתחבר מחדש עם הלקוח הטבעי שלה, האדם והחברה. זהו מרחב קיומה של האדריכלות, אדריכלות חברתית, שבה הטכנולוגיה והמסורות הם כלי היצירה ליישום רעיונות חברתיים.

האדריכלות שלאחר ה- 11 בספטמבר צריכה לנסח מחדש את הפרוגרמה הבסיסית שלה ובמרכזה בית המגורים, השכונה והעיר שהם המרכיבים היסודיים של החיים הקהילתיים והעירוניים.

כך העיר העתידית צריכה לקבל הגדרה חדשה התואמת את מורכבותה האתנית והתרבותית, את יכולתה להטמיע טכנולוגיה ותקשוב ואת רצונה להיות קשורה לערים אחרות בעולם מהמבחינה הכלכלית-תעסוקתית ומהבחינה התרבותית. זהו אתגר אנושי ומקצועי מהמעלה הראשונה שיעסיק את קהילת המתכננים בעולם בעשורים הקרובים. במובן זה ה- 11 בספטמבר שינה את כיוון החשיבה המסורתית. אם יתממש השינוי המיוחל באדריכלות העולמית והחזרה לאדריכלות אנושית חברתית תכה שורש. האדריכלות הישראלית תוכל להשתחרר מהאזיקים הביורוקרטיים המקבעים את מצבה ולהשתלב בתנועה העולמית אשר עתידה לקום ולנסח אופק חדש ברמה המקומית וברמה הבינלאומית.

האדריכלות הישראלית צריכה לבטא את נקודת הניקוז התרבותית והחברתית של הקבוצות האתניות המרכיבות את החברה בישראל. נקודת איזון והסכמה בין הפרוגרמה הציונית ששללה את התרבות היהודית הגלותית לבין השאיפות והמאווים של הקהילות היהודיות והאחרות המתקיימות בארץ.

ליצירת מציאות של דו-קיום פיזי בה התרבות הרב-שכבתית תניב מציאות של פיוס, מציאות של כבוד לשונה ולאחר, מציאות בה כל קהילה תורמת לכלל ונבנית בתוכו, בהקשר זה האדריכלות היא אחת הפלטפורמות הזמינות והמתאימות לקיום רב שיח שכוה. האדריכלות נכונה להיות מקום מפגש נוח לניסוח תרבות של פיוס, תרבות של השלמה, תרבות של לגיטימציה לרוב ולמיעוט וכל מה שביניהם.

דוד קנפו, אדריכל